

Α. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ, Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ
Α. Θ. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Χριστούγεννα
Πρωτοχρονιά
Φῶτα

Πρωτότυπα διηγήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΑΘΗΝΑ 2018

Α. Μωραϊτίδης, Α. Παπαδιαμάντης, Α. Θ. Σπηλιωτόπουλος:
Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Φῶτα

Διεύθυνση σειράς: Λάμπρος Βαρελάς

Πρώτη έκδοση, Δεκέμβριος 2018

Φιλολογική επιμέλεια: Ἀγγελική Λούδη
Τυπογραφική διόρθωση: Πάνος Ἀστίθας
Σχέδιο ἐξωφύλλου: Κώστας Μαρκόπουλος
Στοιχειοθεσία: Περικλῆς Δουβίτσας

ISBN: 978-960-504-234-9

© Ἐκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Ἀσκληπιοῦ 6, Ἀθήνα 106 80
τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093
e-mail: info@nnet.gr
www.nnet.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης Ὁ Ἀναποδιασμένος	9
Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης Ἡ Σταχομαζώχτρα	29
Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης Τὸ ὄνειρον τῶν Χριστουγέννων	45
Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης Εἰκόνες	87
Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης Τὰ Φῶτα	101
Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης Ὁ Σημαδιακός. Ἀνάμνησις τῆς ἑορτῆς τῶν Φώτων	113
Ἀντώνιος Θ. Σπηλιωτόπουλος Πρὸς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας	129
Ἐπίμετρο	143
Γλωσσάρι	181

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΩΡΑΪΤΙΔΗΣ

Ο ΑΝΑΠΟΔΙΑΣΜΕΝΟΣ

Τὴν κοινὴν περιέργειαν εἶχε διεγείρει ἡ γριὰ Σπύρραινα τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων. Βεβαίως κατὰ τὰς ἀκριβεστέρας παρατηρήσεις ἄλλων τῆς γειτονίας γραϊδίων — καὶ εἶναι τὰ παρατηρητικώτερα τῶν ζώων τὰ ὄντα ταῦτα πανταχοῦ— δωδεκάκις ἀπὸ τῆς αὐγῆς μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας τῆς πρωίας εἶχεν ἐμφανισθῆ ἐπὶ τοῦ Βράχου, τῆς ὑψηλοτέρας θέσεως τῆς νησιωτικῆς κωμοπόλεως Σ... ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐφαίνετο ὀλόκληρος ὁ διπλοῦς λιμὴν τῆς νήσου καὶ τὸ ἀπώτερον πέλαγος.

— Τί ἔπαθε θὰ πῶ αὐτηνηδὰ; Ἐπανελάμβανον αἱ γραῖται, βλέπουσαι τὴν γριὰ Σπύρραινα νὰ πηγαينوέρχεται ἀσθμαίνουσα —κατώκει ἔξω πρὸς τὰ Ἄλώνια— εἰς τὰς ἐσχατιὰς τῆς κωμοπόλεως.

Ἐνίστε προσέκοπτεν ἐπὶ ἐργάτου, ὅστις φορτωμένος τὴν φοβερὰν ἐκείνην κλίμακα, ἀφοῦ ἐπεράτωσε τὴν ἐπισκευὴν στέγης τινός, μετέβαινεν εἰς ἄλλην οἰκίαν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν. Τὰ «μερεμέτια» αὐτὰ εἶναι συνηθέστατα εἰς τὰ χωρὶα τῶρα τὸν χειμῶνα, ὅτε οἱ ὑετοὶ καὶ οἱ ἄνεμοι, καὶ τὸ παχὺ τῆς χιόνος στρῶμα πρὸ πάντων, μετατοπίζουσι συνεχῶς τὰς κεράμους, μεταβάλλοντες τὰς πτωχὰς στέγας εἰς κόσκινα.

Ἄλλοτε πάλιν ἡ γριὰ Σπύραινα ἐκ τῆς πολλῆς αὐτῆς ἀφαιρέσεως ἐπάτει μέσα εἰς τὸ κατάλευκον κατώφλιον οἰκίας τινός, τὸ ὁποῖον μόλις πρὸ μικροῦ εἶχε λευκανθῆ διὰ τῆς ἀσβέστου, ἐπισύρουσα κατὰ τῆς κεφαλῆς της, καὶ τῶν ποδῶν της, ἡ πτωχὴ χιλιάς-δύο βλασφημίας, αἵτινες εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὡς βρωμεραὶ μυῖαι περιίπτανται περὶ τὴν πολίχνην.

Ἄλλ' ἡ γραῖα οὐδὲ ἤκουεν. Ἔβλεπε μόνον. Naί, ἔβλεπεν ἡ πτωχὴ τὸ πέλαγος ἰσταμένη ἐπὶ τῆς σκοπιᾶς, ἐπὶ τοῦ ἀνεμομύλου ἐκεῖνου, ἐφ' οὗ αὐθαδῶς προσέκρουον ὄλοι οἱ ἄνεμοι.

— «Οὔτε καράβια στὸ γιאלό, οὔτε πουλιὰ στὸν κάμπο!».

Ἐμουρμούριζεν ἡ γραῖα καὶ ὑπέστρεφε περιλυτος, ἐνῶ ὁ βορρᾶς ἔπνεε μετ' ἀκαθέκτου μανίας, μεταβάλλων εἰς νέφη τῆς θαλάσσης τὰ κύματα.

Ἡ ἡμέρα ἐπροχώρει καὶ ὁ βορρᾶς ἐξηγριουῖτο φοβερώτερος. Ἐπνεεν ἤδη ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα. «Παλάβωσε» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς γριᾶς Σπύραινας. Εἰς τὰ βουνὰ ἔστιλβον αἱ χιόνες, καὶ ὁ βορρᾶς ἐμαίνεται εἰς τὸ πέλαγος, ὅπερ παρίστα εἰκόνα ὄρχουμένων κυμάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ διαστήματα συγκρουόμενα, ἰδίως κατὰ τὰς δεινὰς τοῦ ἀνέμου περιτροπὰς, ἐξηρεύγοντο ἀφρώδη βροχὴν, ἐξανεμουμένην εἰς συριγμὸν ὀξύτατον, ὑφ' οὗ ἀντήχουν αἱ σπηλαιώδεις ἀκταί. Οὐδὲν ἰστίον εἰς τὸν ἔρημον πόντον. Τὰ πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα ἔμενον ἀποκεκλεισμένα, ἀποφεύγοντα τὸ δαιμόνιον ὄρχημα, ὅπερ ἀρέσκεται νὰ ἔχη συντρόφους τοὺς στυγνοὺς καὶ κατηφεῖς μόνον βράχους. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀλιεῖς, ἀπελπισθέντες πλέον,

ἔθεσαν ἐντὸς σάκκων τὰ δίκτυα, ἔσυραν ὑψηλὰ εἰς τὴν ἀκτὴν τὰς ἀλιάδας καὶ καθήμενοι εἰς τὰ παράλια καφενεῖα ἔπαιζον σκαμπίλι τραβοῦντες ἡδυπαθῶς τὸν ναργιλέ των.

* * *

Ἦτο πλέον δειλινόν. Ἐν τῇ ἀγορᾷ συνηθροίσθησαν ἱκανοὶ νησιῶται, ἀκούσαντες τὴν βραχνὴν σάλπιγγα τοῦ κρεοπώλου, ἧς ὁ ἦχος ἐξήρχετο ὡς τυλιγμένος ἐντὸς τῶν σκληρῶν γρυλλισμῶν τοῦ σφαζομένου χοίρου. Ὁ κρεοπῶλης οὗτος ὑπηρετήσας ὡς σαλπικτῆς εἰς τὸν στρατόν, ἐφύλαξε τὴν σάλπιγγα, ἀνάμνησιν εὐάρεστον τοῦ πολυπαθοῦς στρατιωτικοῦ βίου, καὶ συνήθιζε κατὰ τὰς ἐπισήμες ἡμέρας τοῦ κρεοπωλείου του «νὰ βαρῆ αὐτήν», ὡς ἔλεγε, καλῶν τοὺς ἀγοραστάς. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων ἦτο μία τῶν ἐπισημοτάτων ἡμερῶν τοῦ κρεοπωλείου τοῦ σαλπικτοκρεοπώλου αὐτοῦ, ἐρχομένη μετὰ τεσσαρακονθήμερον νηστείαν, καθ' ἣν οἱ κρεοπῶλαι τῶν χωρίων μεταβάλλονται εἰς γεωργούς. Καὶ ἀντήχει λοιπὸν τὴν ὥραν ἐκείνην ἡ σάλπιγξ ὡς τεθραυσμένη λάγηνος κ' ἐγρύλλιζον οἱ σφαζόμενοι χοῖροι γοερῶς, καὶ εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν κρεοπωλοταραχὴν ἐκυριάρχει βιαία πάντοτε ἡ θαλασσοταραχή.

— «Οὔτε πουλὶ πετάμενο!». Ἦκούσθη καὶ πάλιν μονολογοῦσα ἡ γριὰ Σπύραινα ἐπὶ τοῦ Βράχου. «Παλάβωσεν ὁ παλαβοβοριάς». Κ' ἔβλεπε πρὸς τὸ μυχώμενον πέλαγος, περισυνάγουσα τὸ μαῦρον ἱμάτιον διὰ τῶν χειρῶν της καὶ τὴν κατάμαυρον μανδύην της, ἧς αἱ ἄκραι ἐπιμόνως περιτηρ-

πάζοντο. Ἐστρέφετο δὲ νὰ ἀπέλθῃ, ὅτε ἐσταμάτησεν αὐτὴν νεαρὸς ναύτης, κατερχόμενος εἰς τὴν ἀγοράν, κατὰ κλειστός εἰς τὴν γούναν του, τὸν ρωσικὸν κοῦκκον του καὶ τὰ βαρύτατα ὡς σιδηροπέδας ὑποδήματά του.

— Τ' εἶναι, θεῖα Σπύραινα! ἔχαιρέτισεν ὁ ναύτης.

— Τί νὰ 'ναι, παιδί μου!

*Ἐπόνεσαν τὰ μάτια μου τὴν θάλασσα νὰ βλέπω,
τοὺς γεμιτζῆδες νὰ ρωτῶ κ' ἐσένα ν' ἀπαντέχω.*

Ἠγάπα ἢ καλὴ γραῖα ν' ἀπαντᾷ διὰ διστίχων, δι' ὧν συνεχῶς ἠΰφραινε τὴν καρδίαν της, μυρώνουσα οὕτω τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀπόντος υἱοῦ της.

— Τὸν Γεωργάκη περιμένεις, θεῖα Σπύραινα;

*Ἀνάθεμα τοὺς μαραγκοὺς ποὺ φτιάνουν τὰ καράβια
καὶ πᾶν καὶ ξενιτεύονται τ' ὄμορφα παλληκάρια.*

Δι' ἄλλου διστίχου ἀπήντησε πάλιν ἡ γραῖα· καὶ ἀφηρέθη θεωροῦσα τὰ φοβερὰ κύματα, τὰ ὅποια κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐθραύοντο τοσοῦτον ὀργίλως ἐπὶ τῆς ἐν μέσῳ τοῦ λιμένος ξηραῆς νησίδος, ὡς νὰ ἤθελον νὰ ἐκριζώσωσιν αὐτήν.

— Δὲν μοῦ λές, θεῖα Σπύραινα, ἠρώτησεν ὁ ναύτης, μὲ ποιὸν εἶναι ὁ Γεωργάκης;

— Μὲ τὸν καπετὰν Κωνσταντῆ πλιό! Τὸν περιμένουμε ἀπ' τῆ Σαλονίκη. Πῆγαν ἀλάτι ἀπ' τὲς Φῶκες.

— Μὲ τὸν καπετὰν Κωνσταντῆ! ἤρξατο γελῶν ὁ ναύτης. Μὲ τὸν Ἄναποδιασμένον; Καὶ κάθεται καὶ τὸν καρτερεῖς, θεῖα Σπύραινα! Θὰ τὸν θύμωσαν οἱ ναῦτες, θὰ τὸν πείραξεν ὁ Γεωργάκης, ὡς χωρατατζῆς ποὺ εἶναι, καὶ θὰ τὴν ἔσπασε τὴν παλιοκαϊάσα. Ξέρεις τί ἀναποδιασμένος ποὺ εἶναι; Καλὰ Χριστούγεννα, θεῖα Σπύραινα! προσέθηκεν ὁ ναύτης, καὶ κατῆλθε πρὸς τὴν ἀγορὰν καταλιπὼν τὴν γραῖαν ἀναυδον, προσπαθοῦσαν νὰ ἐμποδίσῃ δύο μεγάλα δάκρυα ὡς ἀδάμαντας λάμπαντα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της.

Κάτι ἤξευρεν ἡ γραῖα, κάτι εἶχεν ἀκούσει περὶ τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ, καὶ ἤρχισαν εἰς τὴν μητρικὴν καρδίαν της, μέσα βαθιά, ν' ἀναπηδῶσι φόβοι τινὲς ἀόριστοι, ἀλλὰ πάντοτε ὑποπτοὶ καὶ πιθανοί. Καὶ ἐνῶ προηγουμένως εἶχεν ἀποφασίσει, διερχομένη ἐκ τοῦ κρεοπωλείου, νὰ προμηθευθῇ καὶ ὀλίγον κρέας καὶ ὀλίγον χοιρινόν, ἤδη τόσον ἐλυπήθη, ὥστε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν μὲ κενὰς τὰς χεῖρας καὶ μόνον κατεγίνετο νὰ κομίσῃ εἰς τὸν φούρνον τὸ Χριστουγεννιάτικο ψωμί, ὅπερ εὔρε «γινώμενο» καὶ τὴν «κοκκώνα», τὸ ἐξ ἄρτου ἐκεῖνο μὲ τὸ λευκὸν ὠδὸν ἀνθρωπάριον, δῶρον τῶν Χριστουγέννων πρὸς τὸν ἀναμενόμενον υἱὸν της.

Καὶ ἦσαν ἐκεῖ παραφυλάττοντα καὶ δύο μικρὰ ἐγγονάκια της, τρέμοντα ἐκ τοῦ ψύχους καὶ κρεμῶντα ἀγκυλωτὰς τὰς δύο χεῖρας των, μελανιασμένας ὑπὸ τοῦ βορρᾶ, μὲ τοὺς δακτύλους ἐσχηματισμένους ὡς πράγκες, ὡς τὸ ἀλιευτικὸν ἐκεῖνο ὄργανον, δι' οὗ συλλαμβάνουσι τοὺς ἐχίνους.

Ἦσαν τέκνα ἄρρενα καὶ τὰ δύο τῆς θυγατρὸς της, ὄρφανὰ πατρὸς τὰ δυστυχῆ, κοιμώμενα καὶ ἐγειρόμενα εἰς τὸν ἔρη-

μον τῆς «μαννοῦς» οἶκον, ὄνπερ ἐπλήρουν ἄλλοτε μὲ τὰς φλυαρίας των καὶ ἄλλοτε μὲ τὰ κλαύματά των. Ἡ μήτηρ των ἐπήγαινεν εἰς τοὺς ἀγροὺς «μεροκάματο» διὰ νὰ ζῆ.

— Ἐν ἧθ' ὁ μπάμπας, μαννοῦ; ἠρώτησαν καὶ τὰ δύο συγχρόνως περὶ τοῦ ἀναμενομένου θείου, ὅστις ὁσάκις ἤρχετο ἐκόμιζεν αὐτοῖς ποικίλα «ταξιδιώτικα δῶρα».

Ἡ γραῖα δὲν ἀπήνητησεν ἀρχίσασα νὰ κατασκευάζῃ καὶ ἄλλας δύο κοκκῶνας διὰ τοὺς μικροὺς τῆς ἐγγόνους.

— Τῶνε αὔιο κιὰς, μαννοῦ; ἠρώτα ὁ εἷς τῶν μικρῶν, ἰστάμενος ἔνθεν τοῦ σοφρᾶ, ἐφ' οὗ ἡ γραῖα ἐπλαθε τὴν «κοκκῶναν».

— Τοῦ 'φι τοῦ τυί, μαννοῦ, ἡ κουούνα; ἔλεγεν ὁ ἕτερος, ἰστάμενος ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους καὶ ὑπονοῶν τὴν ἀστείαν παράδοσιν, ὅτι μετὰ τὰς ἀπόκρεω ἡ κορώνη ἀφαιρεῖ τὸν τυρὸν ἀπὸ τῆς οἰκίας καθ' ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν καὶ φέρει τοῦτον πάλιν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ταῦτα διηγεῖτο πολλάκις ἡ γραῖα, ἀνατρέφουσα τοὺς μικροὺς τῆς ἐγγόνους. Ἄλλ' ἤδη ἡ θειά Σπύραινα δὲν ὠμίλει. Ἡ ὑπόνοια ἦν πρὸ μικροῦ ὡς ἀστειότητα τῆς ἔρριψαν ἀνεστάτωσε τὴν καρδίαν τῆς.

— Ποῦ εἶν' ὁ καϊκάτζαους, μαννοῦ; ἠρώτησε πάλιν ὁ ἕτερος τῶν μικρῶν.

— Τοῦ βᾶδ' ἰγῶ θὰ πῶ τοῦ ταγούδ', σὰ 'θῆ οὐ μπάμπας Γιουγάκης, εἶπε καὶ ὁ ἕτερος.

Κ' ἐξηκολούθουν οὕτως αἱ ἐρωτήσεις ἀτελείωτοι, εἰς τὰς ὁποίας ἡ γραῖα οὐδὲν ἀπῆντα. Μόνον διελογίζετο πάντοτε κ' ἐνίστε οἱ διαλογισμοὶ τῆς ἐξεστομίζοντο θρηνωδῶς:

— Άκουῦς νὰ πάη μὲ τὸν Ἄναποδιασμένον! Δὲν εἶναι παρὰξενο ἐπάνω εἰς τὸ γενάτι του νὰ τὴν ἔσπασε τὴν παλιοσακολαίβια του.

* * *

Ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς, ὃν οἱ ἀστεῖοι καὶ παιγνιώδεις πάντοτε καὶ εἴρωνες πολλάκις νησιῶται ἀπεκάλουν «Ἄναποδιασμένον», ξηρὸς καὶ αὐστηρὸς πλοίαρχος, ἐξήκοντα πέντε ἐτῶν, διεκρίθη ἐν τῇ νεότητι αὐτοῦ διὰ τὴν φιλεργίαν καὶ ναυτικὴν του ἱκανότητα, καὶ τὴν «ξυπνάδα του», ὡς ἔλεγον ἐν τῇ νήσῳ. Ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἀκτοπλοΐας καὶ ἐπεκτείνων κατ' ἀρχὰς τὰς ναυτικὰς γνώσεις του μέχρι Πτελεοῦ καὶ Στυλίδος, ἐτόλμησε πρῶτος αὐτὸς νὰ ἐπιδειξῆ βρίκιον τῆς πατρίδος του, τὴν «Εὐαγγελίστριαν», ἑκατὸν πέντε τόννων, εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μαύρης Θαλάσσης καὶ τοῦ Ποταμοῦ, καὶ τὸ ἀρχαῖκόν φέσι του εἰς τὴν Μασσαλίαν, ὅπου —εἰρήσθω ἐν παρόδῳ— τὸν ὑπεχρέωσαν οἱ λιμενικοὶ φύλακες, ὅταν ἐξῆλθε νὰ «πρατιγάρη», νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον του μὲ τὴν λέμβον, τρία μίλια μακρὰν, ἵνα καλλωπισθῆ ἐνδύμενος εὐπρεπέστερον. Καὶ ἐν τούτοις ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς ἐξῆλθε πάλιν ὡς ἦτο —ἴδιος καὶ ἀπαράλλακτος— μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐγύρισε μόνον τὸ προσφιλὲς φέσι του ἀνάποδα καὶ τὸ ἐφόρεσεν ἄνω τῶν ὠτων ὀλίγον. Εἰς τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἀπέδιδε καὶ τὸ ἀπονεμηθὲν εἰς αὐτὸν ἐπίθετον, προσπαθῶν τάχα νὰ λησμονῆ τὴν αἰτίαν τὴν ἄλλην, δι' ἣν τῷ ἀπεδόθη ὑπὸ τῶν εὐφυῶν νησιωτῶν.

Και πῶς ἤρέσκετο νὰ διηγῆται μετὰ ταῦτα ὁ ἴδιος τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο!

— Ἄμα ἐφθάσαμε στὸ Λιμεναρχεῖο, ἔλεγε — ξεπλατιαστήκαμε στὰ κουπιά—, μᾶς ἐρωτᾷ ὁ φύλαξ:

— Ποιὸς εἶν' ὁ καπετάνιος;

— Νά! ἐγὼ εἶμαι! Σηκώνομαι καὶ τοὺς λέγω. Τί; δὲν με γνωρίζετε; Καὶ ἐστάθηκα ντουῖρος. Ἐσήκωσα καὶ τὸ φέσι μου κομμάτι παραπάνω — ἐσυνήθιζεν ὁ καπετάν Κωνσταντῆς νὰ τὸ φορῆ πάντοτε μέχρι τῶν ὠτων καὶ τῶν ὀφθαλμῶν.

— Νὰ σοῦ πῶ, καπετάνιο μου, ἀπαντᾷ ὁ φύλακας. Καλὸ εἶναι γιὰ σέ τὸ φέσι σου, ἀλλὰ γιὰ τὸ λιμενάρχη δὲν εἶναι διόλου καλό. Ἐκτὸς ἂν θέλης νὰ παρουσιασθῆς γιὰ καρβουνιάρης.

Καὶ ἐξεκαρδίζετο ἀπὸ τὰ γέλοια διηγούμενος τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ὁ καπετάν Κωνσταντῆς. Ἄλλως εἰς τὸ χωρίον του ἦτο γνωστός. Ἐβαρύνετο τὰ πολλὰ λουσα. Τὸ βρακί του βαθὺ κυανοῦν ποτε, ὠραῖον γεράνιο, εἶχεν ἀπολευκανθῆ ἐκ τῆς πολυκαιρίας. Γηράσκουσι, βλέπετε, καὶ τὰ ροῦχα. Καὶ δὲν προσεβλήθη μόνον ὑπὸ τοῦ γήρατος, ὡς ὁ μύσταξ τοῦ κατόχου του, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς τρικυμίας, διότι ἡ ἄλμη ἐπικολλήσασα, ὡς ἐπὶ τῶν ἀλιέων, ἐσχημάτισεν ἀναμέσον τῶν ἀραιῶν πτυχῶν στίγματα ὑπόφαια ὡς θαμπὰ ἄστρα. Οὕτω καὶ οἱ ναῦται γηράσκουσιν ὡς τὸ βρακί τοῦ καπετάν Κωνσταντῆ καὶ ὑπὸ τῶν ἐτῶν καὶ ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Τὰ ἔτη κυρτοῦσι τὴν ράχιν των, καὶ ἡ ἄλμη ἀσπρίζει τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των. Τὸ σαλονικιὸ πάλιν καποτάκι του ἐκ κιτρινωποῦ σκουτιίου ἤρχισε νὰ μαυρίζῃ οἰκτρῶς, ἐνῶ τὸ

φέσι του ἀπολέσαν τὸ λαμπρὸν χρῶμα του καὶ τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς γαλανὴν φούνταν, καταντήσασαν τελευταῖον ὡς ἀκαλήφην, διεκρίνετο μόνον διὰ τὴν μαύρην γύρω πλατεῖαν γραμμὴν, σχηματισθεῖσαν μετὰ τριακονταετῆ θαλασσοβρεγμένον βίον. Καὶ τὸ ἡγάπα τὸ φέσι ἐκεῖνο ὁ εὐλογημένος. Τὸ ἐλάτρευε σχεδόν.

— Νά βρέ! ἔλεγε πρὸς τοὺς πειράζοντας αὐτὸν νεανίας. Μ' αὐτὸ τὸ φέσι, βρέ σεῖς, ἐπῆγα ἐγὼ μὲς στὴ Μαρσίλια. Ἄιντῆτε καὶ σεῖς ντέ: Νά! Καὶ κάμπτων τὸν ἀγκῶνα, προσέθετεν ἐπιδεικτικῶς:

— Κοτσάνι!

Καὶ τῷ ὄντι ὁ εὐφυῆς οὗτος ναύτης ἐσχηματίσθη εἰς πλοίαρχον μόνος του. Ἀπὸ τῆς ὀγκώδους βάρκας ἀρξάμενος, δι' ἧς ἐκόμιζεν ἐξ Ἁγίου Ὁρους κομβολόγια καὶ σφραγιῖδας καὶ φλάσκας, ἐμελέτησε τόσον σοφῶς τὰ τῶν ἀνέμων καὶ καιρῶν καὶ ἀστέρων, ὥστε προεγνώριζεν ὅλας τοῦ καιροῦ τὰς μεταβολάς. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν μελέτην τῆς πυξίδος, εἶχεν ἄλλα «σημάδια», ὡς ἔλεγε, πολὺ ἀσφαλέστερα καὶ γνωστὰ μόνον εἰς αὐτόν. Εἰς ἄκρον δὲ οἰκονόμος καὶ ἀποβλέπων πάντοτε εἰς τὴν πρόοδον κ' ἐπιζητῶν νὰ ὑπερβῆ τοὺς ἄλλους νησιώτας, ὡς ὁ δελφὶν ὁ ἀγωνιζόμενος εἰς τὸν πλοῦν καὶ ὑπερπηδῶν τοὺς ἄλλους συγκολυμβητάς του, ἓνα μόνον εἶχε σκοπὸν, νὰ ναυπηγήσῃ βρίκιον. Καὶ τὸ κατώρθωσεν.

Ἐποία χαρὰ ὡς μαρτιάτικος ἥλιος τὸν περιέλουεν, ὅταν πρώτην φορὰν καταπλεύσας εἰς τὴν νῆσον μὲ τὸ καινούργες βρίκιον ἐκ τοῦ Δουνάβεως, ἀπεβιβάζετο διὰ τῆς λέμβου εἰς τὸ λιμεναρχεῖον, κωπηλατούντων τῶν ναυτῶν, ἐνῶ

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Α΄.

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ - ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ - ΦΩΤΑ. Ἐκ τῶν «Καταστημάτων τῆς Ἀκροπόλεως» ἐκδοθέντα εἰς κομψότατον φυλλάδιον ἐξ ἑννέα τυπογραφικῶν φύλλων, σελίδων 144, καὶ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον, θὰ πωληθοῦν σήμερον εἰς τὰς ὁδοὺς συλλογῆ διηγημάτων πρωτοτύπων Χριστουγεννιάτικων, Πρωτοχρονιάτικων καὶ Φωτιάτικων, γραφέντων ὑπὸ τῶν ἑλληνικότερων διηγηματογράφων μας, τῶν κυρίων Α. Μωραϊτίδου καὶ Α. Παπαδιαμάντη, ἀληθῶν Διοσκούρων ἐν τῷ ἑλληνικῷ διηγήματι, τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ εἰπεῖ ὅτι αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ἐν τῷ σῶσι φυσικῷ κάλλει καὶ ἀγνῷ ἑλληνισμῷ. [...] Εἰς τὰ διηγήματα τῶν δύο αὐτῶν ἀληθῶν ἀριστοτεχνῶν προστίθεται καὶ ἐν χαριέστατον ναυτικῆς ὑποθέσεως τοῦ συνεργάτου μας κ. Α. Σπηλιωτοπούλου. Σήμερον τὰ διηγήματα αὐτὰ θὰ πωληθοῦν εἰς τὰς ὁδοὺς ἀντὶ δραχμῆς μιᾶς. Ἄν θέλουν οἱ γονεῖς νὰ δώσουν στὰ παιδιὰ των, ἄρρενα καὶ θήλεα, τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἐξόχως ὑγιᾶ τροφήν, ἅς ἀγοράσουν τὰ Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιά - Φῶτα.

Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἡ ἐφημερίδα Ἀκρόπολις τοῦ Βλάση Γαβριηλίδη ἀναγγέλλει στὶς 29 Δεκεμβρίου τοῦ 1890 τὴν κυκλοφορία τοῦ ἑορταστικοῦ τόμου μὲ κείμενα τῶν Ἀλέξανδρου

* Εὐχαριστῶ θερμὰ τὸν Λάμπρο Βαρελὰ γιὰ τὶς πολύτιμες βιβλιογραφικὰς ὑποδείξεις του.

Μωραϊτίδη (1850–1929), Ἀλέξανδρου Παπαδιαμάντη (1851–1911) καὶ Ἀντώνιου Θ. Σπηλιωτόπουλου (1868–1944), καὶ τὴ διάθεσή του πρὸς πώληση ἀπὸ τοὺς πλανόδιους ἐφημεριδοπῶλες τῆς ἀθηναϊκῆς πρωτεύουσας.¹ Πρόκειται γιὰ ἔκδοση τῶν «Τυπογραφικῶν Καταστημάτων» τῆς Ἀκροπόλεως, σὲ μιὰ ἐποχὴ ποὺ σηματοδοτεῖ τὴν ἑναρξὴ τῆς πιὸ παραγωγικῆς δεκαετίας τους, μὲ τὴν κυκλοφορία πολλῶν μεταφρασμένων μυθιστορημάτων, κοινωνικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν, λαϊκῶν ἀναγνωσμάτων, λευκωμάτων.²

Καὶ τὰ ἑπτὰ κείμενα τοῦ τόμου εἶχαν δημοσιευτεῖ νωρίτερα στὶς ἐφημερίδες Ἀκρόπολις (ἢ στὸ ἕκτακτο φύλλο Χριστουγεννιάτικη Ἀκρόπολις) καὶ Ἐφημερίς. Τὸ παλιότερο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι οἱ «Εἰκόνες» τοῦ Μωραϊτίδη (Ἀκρόπολις, 1/1/1885), ἐνῶ ὅλα τὰ ὑπόλοιπα δημοσιεύτηκαν μεταξὺ 1888 καὶ 1890. Τὰ δύο, «Ὁ Ἀναποδιασμένος» τοῦ Μωραϊτίδη καὶ «Ἡ Σταχομαζώχτρα» τοῦ Παπαδιαμάντη, εἶχαν δημοσιευτεῖ λίγες μόνο μέρες πρὶν τὴν κυκλοφορία

1. Ἡ ἀναγγελία ἀναπαράγεται σχεδὸν αὐτούσια στὴ Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ἰωάννη Καμπούρογλου στὶς 30/12/1890. Ὁ τόμος εἶναι γνωστός καὶ βιβλιογραφημένος. Βλ. σχετικὰ Φώτης Δημητρακόπουλος, «“Εἰκόνες” καὶ πρωτότυπα διηγήματα: “Τὰ Φῶτα” τοῦ Ἀλέξ. Μωραϊτίδη», *Παπαδιαμαντικά Τετράδια* 3 (1995) 27–40 (ἔπου καὶ ἀναδημοσίευση τῶν «Φώτων»).

2. Ἀντῶ τὴν πληροφορία ἀπὸ τὸν τόμο κειμένων γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Γαβριηλίδη ποὺ ἐπιμελεῖται ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνες τῆς κυκλοφορίας της (Ἀπρίλιος–Νοέμβριος 1920) καὶ γαμπρός του Θ. Ν. Συναδινός. Βλ. Θ. Ν. Συναδινός (ἐπιμ.), *Βλάχης Γαβριηλίδης*, Ἀθήνα, «Πυρσός», 1929, σ. 233.

τοῦ τόμου. «Δανεικὴ» ὕλη ἀπὸ τὴν (ἀντίπαλη καὶ ἀνταγωνιστικὴ) Ἐφημερίδα ἀποτελοῦν τὰ δύο διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη, «Ὁ Σημαδιακὸς» (Ἐφημερίς, 6/1/1889) καὶ «Ἡ Σταχομαζώχτρα» (Ἐφημερίς, 25/12/1889). Ἐκεῖνη ἀκριβῶς τὴ χρονικὴ περίοδο τῆς ἔκδοσης τοῦ τόμου ἀπὸ τὸν Γαβριηλίδη, οἱ σχέσεις τῆς Ἀκροπόλεως μετὰ τὴν Ἐφημερίδα ἦταν ἰδιαίτερα τεταμένες. Ὁ Γαβριηλίδης μόλις εἶχε δεχθεῖ μιὰ πρόσκληση σὲ μονομαχίαν ἀπὸ τὸν διευθυντὴ τῆς Ἐφημερίδος Ἀριστείδη Ρούκη καὶ τὸν ἀρχισυντάκτη τῆς Ἀγῆσιλαο Γιαννόπουλο, οἱ ὅποιοι τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι τοὺς ἐξέβρισε.³ Αὐτό, ὡστόσο, δὲν ἐμπόδισε τὸν Γαβριηλίδη νὰ ἀναδημοσιεύσει τὰ δύο διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη ἀπὸ τὴν Ἐφημερίδα. Ἄλλωστε, τὰ κείμενα ἀνῆκαν στὸν συγγραφέα καὶ ὄχι στὸ ἔντυπο ποὺ τὰ δημοσίευσε· καὶ ὁ Παπαδιαμάντης ἦταν παλιὸς γνώριμος τοῦ Γαβριηλίδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἀκόμη τῆς Μετανάστευσης καὶ τοῦ *Μὴ Χάνεσαι*. Ὁ Μωραϊτίδης ἦταν ἀκόμη στενότερος συνεργάτης τοῦ Γαβριηλίδη, ἐνθερμος συμπαραστάτης στὰ ἐκδοτικὰ του ἐγχειρήματα καὶ ἐκλεκτὸ μέλος τοῦ ἐπιτελείου τῆς Ἀκροπόλεως (μετὰ προγενέστερη θητεία καὶ στὸ *Μὴ Χάνεσαι*). Ἔτσι, λοιπόν, ὁ τόμος περιλαμβάνει τὶς πρῶτες ἀναδημοσιεύσεις διηγημάτων τοῦ Μωραϊτίδη καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τὴ μόνη (ἀν ἐξαιρέσουμε τὴν ἀνθολογίαν τῶν Ἑλληνικῶν διηγημάτων τοῦ Γεώργιου Κασδόνη στὰ 1896) ἐμφάνιση (πρωτότυπου) ἔργου τοῦ δεύτερου σὲ μορφή βιβλίου κατὰ τὴ διάρκειαν τῆς

3. Βλ. *Ἀκρόπολις*, 7/11/1890.